
W.A. Schlundt Bodien

Van literair, maatschappelijk en persoonlijk belang

Vragen bij het lezen van literatuur voor de Lijst

In deze bijdrage presenteert docent W.A. Schlundt Bodien, werkzaam aan de Christelijke Scholengemeenschap Vincent van Gogh te Assen, een vragenlijst die door de sectie Nederlands van haar (zijn?) school wordt gehanteerd bij het tentamen voor de Lijst. De auteur, reeds dertig jaar in het vak, heeft zich verdiept in het werk van Louise Rosenblatt en geeft in deze lijst uitdrukking aan haar verlangen naar synthese van tekstbestudering en tekstervaring. Daarin spoort haar lijst met de suggesties die de CVEN en de Commissie Eind-examens Vreemdetalenonderwijs heeft gedaan voor het nieuwe eindexamen.

Hierbij ontvang je informatie die je nodig hebt voor het tentamen 'Boekenlijst' HAVO/VWO

a. Voorwaarden: Zorg dat er van de volgende tien auteurs tenminste vijf op je lijst ver-teenwoordigd zijn: Couperus, Elsschot, Vestdijk, Hermans, Mulisch, Claus, Wolkers, Koolhaas, Haasse, Theun de Vries. We stellen het op prijs als er een gedichtenbundel en een toneelstuk op je lijst aanwezig zijn.

Het *leerdoel* zou ik als volgt willen omschrijven:

je moet je een zodanige leeshouding aanleren dat je naast het spannende niveau van een tekst (als je verhaal, toneel of gedicht al spannend vindt) na gaat denken over de waarde van een tekst voor de samenleving en je eigen leven. Niet voor niets wordt van literatuur wel gezegd dat het de lezer een spiegel voorhoudt. Met de hierna volgende lijst opdrachten willen we je die leeshouding aanleren.

Deze studie kost veel tijd, begin daarom zeer vroeg met lezen en voorbereiden. Een tip tenslotte: maak goed gebruik van uittrekselboeken, er staat een schat aan gegevens in.

Vragenlijst voor het schriftelijk boektentamen HAVO, VWO

NB. zonder * betekent: uit te werken voor HAVO en VWO; met * betekent: uit te werken voor VWO. Voor de gehanteerde begrippen: zie de bijlage.

Deel I Verhalen en toneelstukken

Het literaire belang

1. Geef de fabel van het werk.
2. Welk(e) vertelstandpunt(en) word(t)(en) gehanteerd? Met welk doel?
3. Schets een of twee voor de fabel belangrijke decorbeschrijvingen. Waarom zijn ze voor het goed begrijpen van het verhaal belangrijk?
4. Doe hetzelfde met plaats- en tijdbeschrijvingen. Welke doelen dienen ze? Denk hierbij aan functie/doel van de flashforwards,-backs en in medias res. Waarom zijn die tijds-elementen voor het juist begrijpen belangrijk?

Schlundt Bodien, Van literair, maatschappelijk en persoonlijk belang

- 5. Formuleer het hoofdmotief, ondersteun je keuze door de gegevens onder 1 tot 4 te gebruiken.
- 6*. Veel schrijvers maken bewust gebruik van stijlvormen en bepaalde woordkeuzen. Geef daarvan 2 voorbeelden.
- 7. Het thema, ook wel "leitmotiv" of "hoofdmotief" genoemd, geeft zicht op normen en waarden die in het werk aanwezig zijn. Welke normen en waarden ben je tegen gekomen in dit werk? Ondersteun je keuze door middel van gegevens die je ontleent aan thema-, decor-, tijdskeuze en plaatshandelingen, fabel en perspectief.
- 8*. Motieven, symbolen, beelden zijn heel vaak ontleend aan Griekse, Romeinse en Westers-Christelijke mythologie. Geef voorbeelden uit dit werk. Ondersteunen deze voorbeelden het "leitmotiv"? Zo ja, hoe?
- 9. Met de omschrijving van de idee leg je verband tussen verhaalwerkelijkheid en onze (eigen) werkelijkheid. Wat is volgens jou de idee in het verhaal en welk verband is er dus tussen de verhaalwerkelijkheid en de onze?

Het maatschappelijk belang

- 1*. Beschrijf op grond van bijgevoegde recensies of andersoortige artikelen de reacties van de recensent. Zijn er verschillen tussen die reacties en je eigen leeservaring?
- 2. Plaats het verhaal in het *literaire en culturele* verband. Gebruik daarvoor de gegevens uit *Literatuurgeschiedenis in 40 lessen*, of **Onze Literatuurgeschiedenis*, 2 delen (P. Calis).
- 3. Schrijvers worden soms 'beloond' door de samenleving van hun tijd met een literaire (geld)prijs. We kennen bijvoorbeeld de P.C.Hooft-prijs, de AKO-literatuurprijs, en er zijn nog vele andere. Ga voor dit werk na of de schijver een prijs heeft gekregen, hoe deze heet en waarom die prijs haar/hem is uitgereikt.
- 4*. Werken van vóór 1900 wilden soms een maatschappelijk doel dienen. Bijvoorbeeld de opvoeding of de waarden van een goed ridderschap of die van een gelovige. Welk maatschappelijk doel wordt er in dit boek nagestreefd? Waardoor weet je dat?

Het persoonlijk belang

- 1. Neem het volgende schema over en plaats daarin je antwoorden.

titel boek		sympathiek	onsympathiek
hoofdpersonage	1		
hoofdpersonage	2		
andere personages	1		
idem	2		
idem	3		
idem	4		
idem	5		
idem	6		

Schlundt Bodien, Van literair, maatschappelijk en persoonlijk belang

2. Geef nu argumenten voor je keuzes (in beknopte bewoordingen).

Voorbeeld: Ik vind personage 1 onsympathiek omdat...

3. Vaak is het zo dat lezers de keuze sympathiek-onsympathiek maken op grond van hun eigen waarden- en normensysteem. Voorbeeld: Het hoofpersonage in het werk is homoseksueel. De lezer vindt homoseksualiteit een afwijking (eigen waarden en normen). Hij staat bij voorbaat afwijzend tegenover dit personage. Mocht blijken dat het personage toch sympathiek overkomt, dan wil de lezer het standpunt over homoseksualiteit wel wat bijstellen. De redenering is dan: Hij/zij is homoseksueel dat keur ik niet goed, maar hij/zij is wel aardig.

- Ga nu voor jouw opdrachten na welke waarden en normen jij hebt gehanteerd bij het (on)sympathiek duiden van de personages.

NB. Het gaat hierbij dus om je eigen normen en waarden, dat wat jij in je leven goed- of afkeurt en waarom.

4. Soms biedt het verhaal je een pasklaar geheel. We zeggen dan dat het boek een 'gesloten einde' heeft. Soms moet je genoeg nemen met een 'open einde', het verhaal is niet afgerond.

- Is er in het werk dat jij moet behandelen sprake van een gesloten of een open einde? Noteer dat.

- Kruip in de huid van het hoofdpersonage en kies bij een gesloten einde opdracht 1, bij een open einde opdracht 2.

Opdracht 1 Zou jij ook handelen zoals het hoofdpersonage deed. Zo ja, waarom; zo nee, zou je andere oplossingen gekozen hebben. Welke en waarom?

Opdracht 2 Schrijf een slothoofdstukje. Houd je hierbij wel aan de motieven van het verhaal.

5. Je bent nu even een personage in het verhaal. Je moet het hoofdpersonage raad geven omtrent een van de problemen waarin hij/zij verkeert. Welke raad geef je en waarom. (In verhaalvorm opschrijven).

6. Schrijf een recensie over het werk waarin duidelijk je gevoelens tot uitdrukking komen. Prijs het werk daarbij aan of keur het af. Geef argumenten voor je meningen.

7. Schrijf een gedicht dat je gevoelens weergeeft.

Deel II Vragenlijst voor poëzie

Het literaire belang

1*. Geef een parafrase van het gedicht.

2*. Behandel enkele opvallende stijl-, vorm- en rijmkenmerken.

3. Welke woorden of zinsstukken zijn belangrijk voor het begrijpen van het gedicht.

Schlundt Bodien, Van literair, maatschappelijk en persoonlijk belang

- 4. Welke gevallen van beeldspraak zijn voor het begrijpen belangrijk? Waarom is dat zo? Geef een mogelijke interpretatie die ondersteund wordt door gegevens uit de tekst.
- 5. Geef aan hoe en waar decor- en tijdsgebruik de inhoud van de tekst versterken.

Het maatschappelijke belang

- 1. Hoe is het werk van deze auteur in de tijd van verschijnen van het werk ontvangen? Maak voor je antwoord gebruik van bijgevoegde recensies en besprekingen en van *De Literatuurgeschiedenis in 40 lessen* of van **Onze literatuurgeschiedenis*, 2 delen (P. Calis).
- 2*. Heeft de auteur een maatschappelijk doel voor ogen gehad, toen hij dit werk maakte? Zo ja, plaats dat doel dan in de tijd zowel cultureel als maatschappelijk. Zie voor nadere uitleg bij vraag 2 van "het Maatschappelijke belang" voor verhalen en toneel.
- 3*. Hoe reageert het lezerspubliek van onze tijd op het werk? Gebruik hiervoor bijgevoegde recensies en artikelen. Is er belangstelling, waardering, kritiek?

Het persoonlijke belang

- 1. Vul dit schema in:

Titel gedicht:.....
Bij het lezen van dit werk...

- word ik	kwaad verdrietig treurig triest wanhopig opstandig ontzet onthutst stil van binnen weemoedig blij enthousiast
- heb ik	een lach en een traan
- wil ik	actie voeren aan de slag
- is het	of ik in een andere wereld kom
-nog iets anders namelijk.....	

- 2. Verklaar met behulp van delen uit de tekst waarom je die gevoelens hebt.
- 3. Vul aan: Ik heb dit gedicht (deze bundel) gekozen omdat.....
- 4. Schrijf een kort verhaal (half A4, 250 woorden) of een eigen gedicht waarin je gevoelens over dit werk tot uitdrukking komen.

Schlundt Bodien, Van literair, maatschappelijk en persoonlijk belang

Keuzeopdracht

NB. Je zult onderstaande opdracht altijd moeten uitvoeren; de keuze zit hierin dat je deze thuis kunt voorbereiden.

Behandel kort (half A4, 250 woorden) je favoriete boek, gedicht, toneelstuk uit je lijst. Geef argumenten op grond van voorbeelden uit het werk. Volg daarbij zoveel mogelijk de onderdelen literair, maatschappelijk en persoonlijk belang. Begin met een vermelding van titel en auteur.

Evaluatie

Beantwoord tenslotte de volgende vragen.

1. Wat vond je goed aan deze wijze van afvragen?
2. Wat kan beter, hoe?
- 3*. Wat is slecht?
4. Wat moet er beslist uit?
5. Wat heb je gemist?

Bijlage over de gebruikte begrippen

Onder *literair* verband verstaan we: door welke literaire stromingen is de schrijver beïnvloed?; wat kun je hiervan terugvinden in het werk?

Onder *cultureel* verband verstaan we: welke gebeurtenissen en ontwikkelingen in de maatschappij waren zo bepalend dat de schrijver deze belangen, gebeurtenissen of ontwikkelingen in de tekst verwerkte? Op welke wijze is dat gebeurd? Zijn deze zaken voor de tijd waarin wij leven nog steeds van belang? Zo ja, waarom nog steeds? Zo neen, waarom niet meer?

Een voorbeeld ter verduidelijking: Je kunt in elke supermarkt 'Max Havelaar'koffie kopen. Blijkbaar zit er in het boek *Max Havelaar* van Multatuli, dat aan het einde van de vorige eeuw verscheen, iets zo waardevols voor de maatschappij van onze tijd dat er zulke koffie gekocht kan worden. Daar *moet* wat achter zitten, maar wat?

Een ander voorbeeld: *Hersenschimmen* van Bernlef gaat over de ziekte van Alzheimer. Toen het boek verschenen was, werd het beroemd. De samenleving op het moment van verschijnen zat blijkbaar te wachten op zo'n verhaal. Daar *moet* wat achter zitten, maar wat?

Begrippenomschrijving

Fabel	Korte samenvatting van het verhaal in chronologische volgorde.
Decor	Zie 'Kortom' hulpboekje onder decor (Stencils zijn bijgevoegd, hier niet overgenomen)

Schlundt Bodien, Van literair, maatschappelijk en persoonlijk belang

In medias res	Het verhaal begint met een fragment uit het midden van het verhaal. Door middel van flashbacks (soms een hoofdstuk lang) krijg je informatie over de verhaaldebeurtenissen voor het medias res-punt. Een flash forward dient de lezer voorinformatie toe die de verhaalfiguren vaak wordt onthouden. Het effect is spanningverhoging.
Motief	Kleinste eenheid (onderwerp) in een verhaal dat bijdraagt tot totaal begrip van het geheel.
Thema	Alle motieven bij elkaar, waardoor de idee van het verhaal achterhaald kan worden (de kortste omschrijving van het onderwerp).
Symbool	Woord of woorden, te gebruiken in de plaats van een begrip. Bv. roos > liefde.
Beeldspraak	Het vermogen van de taal door middel van een beeld een gedachte of begrip uit te drukken. Bv. de loop van een rivier = de wijze waarop het water van een rivier een mogelijkheid heeft gemaakt om van het beginpunt naar het eindpunt te stromen.
Idee	Met de omschrijving van de idee leg je verband tussen de verhaalwerkelijkheid en onze realiteit. Bv. "dit verhaal laat zien hoe mensen onder druk van omstandigheden en zelfbescherming onrecht vóór recht laten gaan".

Ein Sägezahn trifft ganz genau
Ins Nasenloch der Bauersfrau.

Der Bauer nimmt die Säge
Und wehrt sich ab die Schläge.

> 56 >